

УДК 330.131.7:631.11

*В. М. Ходаківський,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму,
Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3913-7461>
О. В. Гулінський,
студент кафедри економіки, підприємництва та туризму,
Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-0603-5040>
Д. В. Гірман,
студентка кафедри економіки, підприємництва та туризму,
Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8498-0474>
А. В. Хижко,
студентка кафедри економіки, підприємництва та туризму,
Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1346-1609>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.22.139

ОБГРУНТУВАННЯ УМОВ ТА РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В СУЧАСНОМУ ГОСПОДАРСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*V. Khodakivskyi,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism, Polissia National University, Zhytomyr
O. Gulinsky,
Student of the Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism,
Polissia National University, Zhytomyr
D. Hirman,
Student of the Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism,
Polissia National University, Zhytomyr
A. Khyzhko,
Student of the Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism,
Polissia National University, Zhytomyr*

JUSTIFICATION OF THE CONDITIONS AND RISKS OF INVESTMENT SUPPORT OF AGRARIAN BUSINESS STRUCTURES IN THE MODERN ECONOMIC ENVIRONMENT

Визначено основні теоретико-прикладні підходи щодо умов інвестиційного забезпечення аграрних підприємств. Проаналізовано схему кругообігу інвестицій на сільськогосподарському підприємстві за умови розширеного відтворення капіталу. Обгрунтовано основні стадії інвестиційного процесу на сільськогосподарському підприємстві. Проведено групування впливів на розвиток процесу інвестиційного забезпечення підприємств за організаційно-економічними рівнями, масштабами діяльності, інтенсивністю виробництва продукції, ефективністю господарської діяльності. Досліджено фактори впливу щодо умов ефективного інвестиційного забезпечення підприємств. Проведено ранжування умов пріоритетного впливу щодо зменшення ризику залучення інвестицій у підприємства. Проведено аналіз розподілу галузей аграрного за інтегральним показником інвестиційної привабливості. Виведено загальний коефіцієнт ризиків інвестиційного забезпечення підприємств. Здійснено прогноз та оцінку розвитку ризиків щодо умов залучення та використання інвестицій в середньостроковій господарській альтернативі. Вказано на необхідність докорінної перебудови принципів та підходів інвестиційного забезпечення підприємств.

The main theoretical and applied approaches to the conditions of investment provision of agricultural enterprises have been determined. The circuit diagram of investments in an agricultural enterprise under the condition of extended reproduction of capital is analyzed. The main stages of the investment process at the

agricultural enterprise are substantiated. The grouping of influences on the development of the process of investment support of enterprises by organizational and economic levels, scale of activity, intensity of production, and efficiency of economic activity has been carried out. The dependence of the size of enterprises on the amount of invested investment resources has been established. Factors of influence on the conditions of effective investment provision of enterprises have been studied. A ranking of conditions of priority influence on reducing the risk of attracting investment in enterprises was carried out. An analysis of the distribution of agricultural industries according to the integral indicator of investment attractiveness was carried out. The general coefficient of risks of investment support of enterprises is derived. A forecast and assessment of the development of risks regarding the conditions for attracting and using investments in the medium-term economic alternative has been carried out. The need for a fundamental restructuring of the principles and approaches of investment support for enterprises is indicated. The inconsistency of the obtained economic effects from the investment support of enterprises to the types of used spheres of production was established. The expediency of attracting long-term investment programs of the agrarian sector of the country's economy is indicated. The negative impact of risks from the groups of inflationary, political and organizational support factors has been proven. The theoretical-applied mechanism for increasing the level of efficiency in the use of investment support for enterprises under the conditions of accelerating the pace of capital turnover is substantiated. The expediency of regulating the sphere of fiscal burden and state support for the implementation of investment support projects for enterprises is indicated.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, функціонування, ризик, обґрунтування, підприємницькі структури, аграрне середовище, середовище, умови.

Key words: investment support, functioning, risk, rationale, business structures, agricultural environment, environment, conditions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Перехід економіки на військовий стан спровокував низку негативних чинників впливу на господарське середовище підприємств загалом та на стан інвестиційного забезпечення підприємницьких структур зокрема. Існуючі підходи щодо умов інвестиційного забезпечення підприємств потребують суттєвого доопрацювання відносно умов залучення та використання капіталів в аграрній сфері економіки. Вагомим стимулом, в даних умовах економічного середовища, для суттєвого приросту капіталів в аграрну сферу має стати розбудова дієвої системи інвестиційного забезпечення аграрних підприємств при раціональній оцінці ризиків господарського середовища. Розбудова розвитку аграрного виробництва є основним локомотивом економіки країни, котрий дає переважну частину валового внутрішнього продукту. Особливу увагу слід приділити перспективам зростання та перебудови аграрних відносин в сфері транспортування сільськогосподарської продукції і збіжжя, переробки виробленої сировини та налагодженню процесів зовнішніх економічних відносин аграрного спрямування. ґрунтовне дослідження факторів впливу на рівень та інтенсивність інвестиційного забезпечення підприємницького середовища аграрних структур дає перспективи вагеного приросту ефективності сільськогосподарського виробництва в довгостроковій господарській альтернативі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Формування основ інвестиційного забезпечення підприємницького середовища аграрних підприємств прослідковуються в працях С. Брюа, Дж. Кейнса,

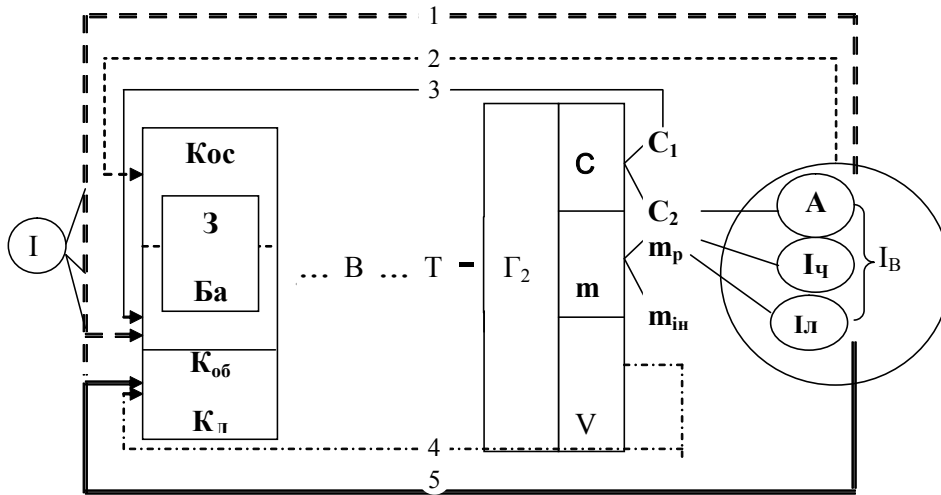
К. Макконнелл, І. Бланка, О. Вовчака, М. Денисенко, Р. Костюкевича, Т. Майорової, С. Мочерного, А. Музиченко, А. Пересади та ін. Теоретико-прикладні дослідження управління інвестиційними процесами в аграрному секторі економіки досліджували такі вчені як В. Андрійчук, І. Безп'ята, І. Вініченко, В. Вітвіцький, К. Волощук, А. Гайдуцький, О. Гончаренко, Г. Іванов, Ю. Лупенко та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Завдання дослідження полягають в теоретико-прикладному обґрунтуванні механізмів інвестиційного забезпечення підприємницьких структур аграрного сектору економіки; систематизації ризиків залучення та використання інвестицій; аналізу чинників котрі впливають на ефективність капіталовкладень сільськогосподарських підприємств та виокремлення дієвих механізмів їх оцінки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Вплив природних факторів є причиною тривалого виробничого циклу та сезонності. Наприклад, в рослинництві процес праці переривається в проміжках між здійсненням технологічних операцій від посіву і до збирання врожаю. Як наслідок, виникає велика різниця між часом виробництва і робочим періодом, Усе це приводить до повільного обороту капіталу. Тривалість обороту капіталу, сезонність виробництва роблять аграрний капітал неконкурентоспроможним на ринку інвестицій порівняно з фінансовим і промисловим. Як наслідок, сільське господарство є галуззю з високим ступенем ризику, що не може не вплинути на інвестиційну

де I — процес інвестування; $K_{ос}$ — основний капітал; $K_{об}$ — оборотний капітал; $K_{л}$ — людський капітал; $З$ — земля; $Ба$ — біологічні активи; $В$ — процес виробництва (виробничий період інвестицій); $Т$ — інвестиції в товарній формі; Γ_2 — вартісний вираз реалізованої продукції; C — спожиті засоби виробництва; C_1 — витрати на відтворення оборотного капіталу; C_2 — витрати на відтворення основного капіталу; A — амортизація; V — заробітна плата; m — прибуток; m_p — прибуток, що використовується на інвестиції (реінвестиції); m_{in} — прибуток, що використовується на інші цілі (споживання); I_b — інвестиції валові; $I_{ч}$ — інвестиції чисті; $I_{л}$ — інвестиції в людський капітал.

Рис. 1. Кругообіг інвестицій на сільськогосподарському підприємстві за умови розширеного відтворення капіталу

Джерело: адаптовано авторами на основі [4, с. 101—103; 9].

діяльність в даній сфері. Тобто, сільське господарство не є звичайним видом підприємницької діяльності, а тому потребує спеціальних механізмів управління та державної підтримки.

Ще однією особливістю інвестування в аграрній сфері є те, використовуваний капітал перебуває в постійному русі "відтворення". Окремі виробництва аграрного сектору економіки мають унікальні системи відтворення капіталу. Прикладом є робочі і продуктивні тварини і багаторічні насадження. Інвестиції в галузь тваринництва, зокрема у формування основного стада, спочатку набувають форми поточних витрат. Ці витрати протягом виробничого процесу обліковуються як запаси, а при досягненні тваринами продуктивного віку і при переведенні їх до основних засобів списуються на витрати із формування основного стада. Поряд з капітальним будівництвом, придбанням (виготовленням) основних засобів, і створенням нематеріальних активів та іншими елементами зазначені вкладення є складовою частиною капітальних інвестицій. З метою з'ясування місця і ролі інвестицій у виробничому процесі наведено схему їх кругообігу на сільськогосподарському підприємстві. В умовах розширеного відтворення виробничого капіталу схема буде мати наступний вигляд (рис. 1).

Виходячи із специфіки інвестування в сільськогосподарську галузь, особливості біологічних активів полягають в наступному:

- специфіка кругообігу капіталу;
- центральне місце серед всього сільськогосподарського капіталу;
- схильність до підвищених ризиків;
- суттєве зростання продуктивності;
- інноваційна спрямованість;
- регенерація капіталу за сферами використання;

— вироблена продукція за рахунок особливостей виділення функціоналу може бути використана як для споживання так і для наступних циклів виробництва.

За простого відтворення капіталу в сільському господарстві наведена вище схема матиме інший вигляд. В зазначених умовах вартість інвестицій в вигляді чистого потоку капіталу тяжіє до нульового значення (відсутність вартості 1 та 5), — а вартість амортизаційних відрахувань ототожнюється з вартістю валового капіталу, що свідчить про відсутність економічного зростання на підприємстві. У випадку економічної кризи, яка супроводжується згоранням виробничої діяльності, характерним є звуження відтворення капіталу. При цьому обсяг чистих інвестицій є величиною від'ємною, а розмір валових — менший за суму амортизаційних відрахувань.

Відсутні потоки вартості 1 та 5, а потік 2 є неповноцінним, оскільки не забезпечує покриття витрат відносно повернення вкладеної вартості інвестицій.

В основі кругообігу інвестицій лежить інвестиційний процес, основні стадії якого на сільськогосподарському підприємстві зображено на рис. 2. В практиці господарської діяльності інвестиції здійснюються шляхом розробки і реалізації інвестиційних проєктів. Досліджуючи різні тлумачення поняття "проєкт" поділяємо позицію, що проєкт — це комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених для досягнення певних цілей протягом заданого часу при встановлених ресурсних обмеженнях. Важливою складовою ефективною інвестиційної діяльності є розробка інвестиційної стратегії. Стратегія (гр. stratos — військо + ago — веду) — це мистецтво ведення війни, що включає в себе вміння щодо планування і організації важливих операцій і кампаній [7].

В економічну практику поняття "стратегія" увійшло в кінці 60-х років XX ст. в наслідок швидкого розвитку в західноєвропейських країнах теорії стратегічного управління фірмою. Використання методів стратегічного управління стало адекватною реакцією управлінської системи фірм на прискорення темпів розвитку економік даних країн. Стратегічне управління пройшло декілька етапів перед тим, як набути сучасного значення і розуміння: в 50—60-х роках минулого століття стратегічне управління зводилось до довгострокового планування виробничої діяльності; в 70-х роках під стратегічним управлінням вважали вибір бізнесу, яким буде займатися фірма в перспективі; у 80-х роках зміни у зовнішньому середовищі фірми набули високих темпів, і лише реакція на них стала не прийнятною. Підприємницькій структурі необхідно було прилаштовуватися до змін що відбулися в ото-

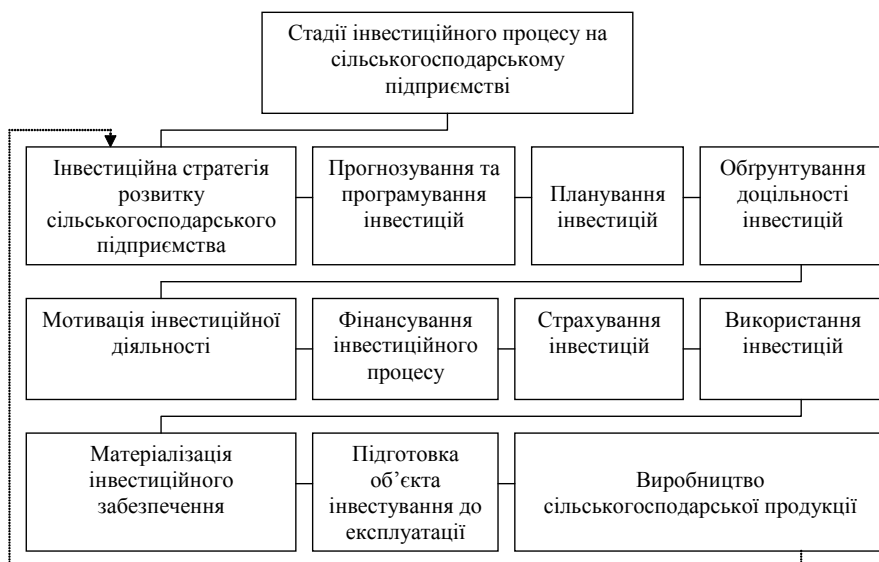

Рис. 2. Основні стадії інвестиційного процесу на сільськогосподарському підприємстві

Джерело: розроблено авторами на основі [3].

чуючому середовищі, з врахуванням їх можливої функціональної зміни в майбутньому.

Нині економічна стратегія трактується як система довгострокових цілей підприємства і дій, необхідних для досягнення даних цілей, або як довгострокові найважливіші установки, плани, наміри щодо здійснення виробничого процесу. Вважаємо, що перше визначення змісту стратегії є більш повним і точним. Виходячи із зазначеного, під інвестиційною стратегією, як однією із складових загальної економічної стратегії розвитку сільськогосподарського підприємства, слід розуміти процес формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, що визначається загальними завданнями його розвитку, а також вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення. Включення інвестиційної стратегії у процес інвестування, як першочергової його стадії, є необхідною передумовою ефективності останнього, а також запорукою економічного розвитку сільськогосподарського підприємства. Передбачається фінансування та перерозподіл фінансових потоків державою у вигляді: повного безвідсоткового кредитування інноваційних проектів за напрямками, що визнано пріоритетними на даному етапі розвитку аграрної сфери; часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування інноваційних проектів за умови забезпечення решти необхідних коштів безпосереднім виконавцем проекту або іншими суб'єктами інноваційної діяльності; повної або часткової компенсації відсотків, сплачених інноваційними сільськогосподарськими підприємствами комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; надання держаних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків відповідно до законодавчих вимог [6].

Фінансування може здійснюватися державою самостійно — в такому разі джерелами фінансової підтримки традиційно виступають кошти державного та місцевих бюджетів та власні кошти спеціалізованих дер-

жавних і комунальних фінансово-кредитних установ. Як варіант, вона також може стимулювати запровадження в інноваційному секторі аграрної сфери механізми самоорганізації шляхом стимулювання венчурних фондів, об'єднань підприємств, участі великого капіталу тощо. В Україні координація та економічне регулювання інноваційних процесів через реалізацію інноваційної політики — як це відбувається в країнах із розвинутою економікою — на сучасному етапі неможливі через неготовність ринкових структур окремих регіонів сприймати та освоювати інновації, оскільки у своїй діяльності такі структури продовжують орієнтуватися лише на найбільш прості та комерційно безпрограшні технології. Внаслідок цього сільськогосподарське виробництво страждає від так званої "тех-

нологічної інфляції", що не уможлиблює освоєння будь-яких новацій. У залежності від цілей аналізу зазначену систему показників інвестиційного забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств можна застосовувати як для оцінки конкретного інвестиційного проекту, так і для оцінки рівня інвестиційного забезпечення підприємства в цілому чи сукупності підприємств (рис. 3) [2].

Проте, як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід, в процесі оцінки інвестиційного забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств досить часто допускаються помилки, які перешкоджають ефективному залученню коштів в аграрну сферу, а також розробці пропозицій щодо розвитку галузі. Основними типовими помилками є: помилки при виборі методики розрахунків інвестиційного забезпечення; помилки, пов'язані з оцінкою ринкових ризиків реалізації інвестиційних проектів; помилки при проведенні фінансово-економічних розрахунків за інвестиційними проектами. Помилки при виборі методики розрахунків інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств полягають у використанні методу чистих оцінок ефективності діяльності підприємств замість приростного чи порівняльного методів. У даному випадку відбувається підміна результату реалізації інвестиційного проекту запланованим сукупним результатом діяльності аграрного підприємства.

Крім того, нерідко на практиці при застосуванні методу дисконтування, для врахування фактору часу у процесі оцінки інвестицій, виникає помилка при використанні показника внутрішньої норми рентабельності, який ототожнюють із річною нормою рентабельності на інвестицію. Проте внутрішня норма рентабельності відображає річний дохід по інвестиціях тільки в тих випадках, коли проект не приносить проміжних грошових потоків або, коли ці потоки можна реінвестувати за ставкою, яка дорівнює внутрішній нормі рентабельності. Якщо обчислена внутрішня норма рентабельності вища, ніж реальна ставка, за якою можна реінвестувати

проміжні грошові потоки, то еквівалентний річний дохід буде завищений. За результатами проведеного групування виявлено, що на рівень інвестування впливає ряд факторів, основними серед яких є розмір підприємства, масштаби його діяльності, рівень інтенсивності та ефективності виробництва. Аналіз показників групувань свідчить, що обсяг інвестування прямо пропорційно залежить від розміру підприємства [1; 8].

При статистичному групуванні сільськогосподарських підприємств Житомирської області (табл. 1) як основи виявлення виробничого середовища аграрних підприємницьких структур за розміром земельних площ було виявлено наступне: у підприємствах III групи з середнім розміром земельної площі 2555,0 га рівень інвестиційного забезпечення на 50,8 % вищий в порівнянні з підприємствами I групи — з середнім розміром земельної площі 402 га. При цьому розмір підприємств III групи в 6,4 раза більший за розміри підприємств I групи. Показник валового виробництва продукції підприємств III групи складає 110023,8 тис. грн, що в 5,9 раза більше за аналогічне вираження показника підприємств I групи (11967,9 тис. грн). Загальна вартість витрат у розрахунку на 1 га земельних угідь в підприємствах III групи складає 3,1 тис. грн, що на 47,6% більше ніж у підприємств I групи — 2,1 тис. грн. Вважаємо що даний показник в неповній мірі розкриває сутність поняття відносно реальних інвестиційних витрат виробничого характеру, оскільки використана статистична інформація містить узагальнений період оцінки, та не враховує можливу капіталізацію попередніх років. Відповідно коефіцієнт окупності витрат в підприємствах III групи на 24 % вищий у відношенні до підприємств I групи та складає 1,16 од.; рівень використання землі вищий на 89,5 %, при середньорічному рівні продуктивності праці у 2,1 раза.

Рівень інвестування зростає і з нарощуванням масштабів діяльності сільськогосподарських підприємств (збільшенням валової продукції). У підприємствах III групи з вартістю валової продукції 110372,6 тис. грн площа сільськогосподарських угідь складає 2269 га, натомість при вартості валової продукції 11761,1 тис. грн підприємства I групи мають площу сільськогосподарських угідь на рівні 473 га. Середньорічний рівень продук-

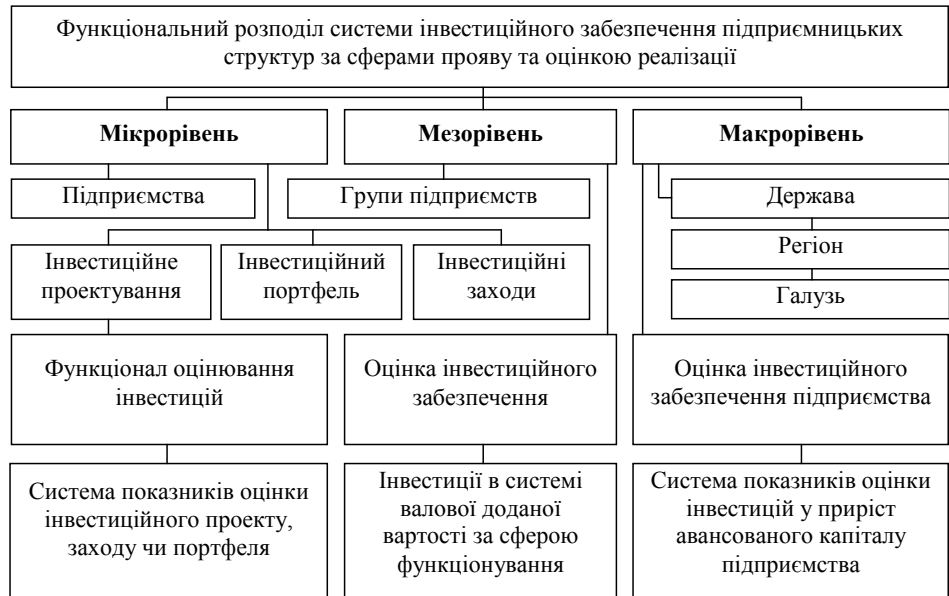

Рис. 3. Функціональний розподіл системи інвестиційного забезпечення підприємницьких структур за сферами прояву та оцінкою реалізації

Джерело: власні дослідження авторів.

тивності праці у підприємствах III групи в 2,4 раза вищий відносно підприємств I групи та складає 614,2 тис. грн. Коефіцієнт окупності витрат у підприємствах III групи на 20 % вищий відносно підприємств I групи та складає 1,14 од. За наведеного аналізу масштаб діяльності сільськогосподарських підприємств є вагомим чинником впливу на його інвестиційне забезпечення, котре у підприємствах III групи у розрахунку на середнє значення складає 23495,1 тис. грн при рівні використання земельних угідь 4,0 тис. грн, крім того дана динаміка є стабільно зростаючою протягом останніх 5 років в порівнянні з іншими галузями народного господарства.

Інтенсивність виробництва в розрахунку обсягу виробничих витрат продукції в підприємствах III групи в 2,2 раза вища відносно підприємств I групи та складає 5,6 тис. грн. Натомість II група підприємств з кількістю 163 од. обсяг виробничих витрат на рівні 3,8 тис. грн, що на 32,1 % нижче від підприємств III групи. При цьому сума інвестицій в розрахунку на 1 підприємство в

Таблиця 1. Вплив розмірів сільськогосподарських підприємств на обсяг інвестування (2020–2022 рр.)

Умови виявлення	Групування підприємств за розміром земельної площі, га			III група в % до I групи	Середнє значення
	I	II	III		
Кількість підприємств	87	189	72	-	348
Площа сільськогосподарських угідь підприємства, га	402	957	2555	6,4 р.	1128
Валова продукція підприємства, тис грн	11967,9	52818,3	110023,8	5,9 р.	41603,4
Загальна вартість витрат в розрахунку на одиницю засобу виробництва, (1 га / тис грн)	2,1	2,4	3,1	147,6	2,9
Середньорічний рівень продуктивності праці, тис грн	237,9	376,1	478,0	2,1 р.	92,8
Рівень використання землі, тис грн	1,9	2,6	3,6	189,5	3,1
Коефіцієнт окупності витрат	0,92	1,03	1,16	0,24	1,09
Середнє значення рівня інвестицій в зазначеному сегменті групування, тис грн	12374,5	13764,1	18659,8	150,8	14099,1

Джерело: власні дослідження авторів.

Таблиця 2. Вплив масштабів діяльності сільськогосподарських підприємств на обсяг інвестування (2020–2022 рр.)

Показники	Групи підприємств за обсягом валової продукції, тис грн			III група в % до I групи	Середнє значення
	I	II	III		
	до 2000	2000-50000	понад 50000		
Кількість підприємств	112	170	66	-	348
Валова продукція підприємства, тис грн	11761,1	53179,4	110372,6	9,3 р.	58437,4
Площа сільськогосподарських угідь підприємства, га	473	1154	2269	4,8 р.	1128
Загальна вартість витрат в розрахунку на одиницю засобу виробництва, (1 га / тис грн)	1,6	2,7	3,5	2,2 р.	2,9
Середньорічний рівень продуктивності праці, тис грн	255,3	378,9	614,2	2,4 р.	415,9
Рівень використання землі, тис грн	1,4	2,9	4,0	2,9 р.	3,1
Коефіцієнт окупності витрат	0,91	1,07	1,14	1,2 р.	1,09
Середнє значення рівня інвестицій в зазначеному сегменті групування, тис грн	12709,0	17356,8	23495,1	1,8 р.	18244,6

Джерело: власні дослідження авторів.

Таблиця 3. Вплив інтенсивності виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах на обсяг інвестування (2020–2022 рр.)

Показники	Групи підприємств за обсягом виробничих витрат на 1 га сільськогосподарських угідь, тис грн			III група в % до I групи	Середнє значення
	I	II	III		
	до 3	3-4,5	понад 4,5		
Кількість підприємств	110	163	75	-	348
Обсяг виробничих витрат з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис грн	2,5	3,8	5,6	2,2 р.	4,2
Валова продукція підприємства, тис грн	31221,9	56746,7	112300,7	3,6 р.	64411,2
Площа сільськогосподарських угідь підприємства, га	786	1043	1992	2,5 р.	1128
Середньорічний рівень продуктивності праці, тис грн	242,5	410,7	616,7	2,7 р.	92,8
Рівень використання землі, тис грн	1,5	2,8	4,2	2,8 р.	3,1
Коефіцієнт окупності витрат	0,99	1,00	1,16	1,17	1,09
Сума інвестицій з розрахунку на 1 підприємство, тис грн	12630,1	14036,9	24768,2	1,9 р.	17144,7

Джерело: власні дослідження авторів.

підприємствах III групи в 1,9 раза вища відносно підприємств I групи та складає 24768,2 тис. грн. В підприємствах II групи суми інвестиційних надходжень складають 14036,9 тис. грн що на 43,3 % нижче аналогічного показника підприємств III групи. Проведений

що є досить суттєвим проростом та складає 22941,4 тис. грн. За результатами наведеного аналізу показник ефективності виробництва продукції є першочерговою основою приросту інвестиційних ресурсів підприємств як системи реінвестування, з метою нарощування темпів виробництва.

При використанні методу ранжування зон інвестиційної привабливості окремих виробництв за середнім інтегральним показником було проведено аналіз пріоритетних сфер аграрного виробництва сільськогосподарських підприємств Житомирської області (табл. 5). Найбільш доцільнішим виробництвом виявилось зерновиробництво та насінництво з середнім рівнем інтегрального показника 9,13 од.

З метою поліпшення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в контексті мінімізації інвестиційних ризиків та забезпечення їх

Таблиця 4. Вплив ефективності виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах на обсяг інвестування (2020–2022 рр.)

Показники	Групи підприємств за коефіцієнтом окупності витрат			III група в % до I групи	Середнє значення
	I	II	III		
	до 0,94	0,94-1,14	понад 1,14		
Кількість підприємств	117	134	97	-	348
Коефіцієнт окупності витрат	0,83	1,02	1,21	0,38	1,09
Валова продукція підприємства, тис грн	11322,0	40596,5	104255,9	9,2 р.	63848,6
Площа сільськогосподарських угідь підприємства, га	583	1083,6	1740	3,0 р.	1128
Загальна вартість витрат в розрахунку на одиницю засобу виробництва, (1 га / тис грн)	2,0	2,6	2,9	145,0	2,9
Середньорічний рівень продуктивності праці, тис грн	232,8	401,1	814,8,0	3,5 р.	532,9
Рівень використання землі, тис грн	1,7	2,6	3,5	2,1 р.	3,1
Сума інвестицій з розрахунку на 1 підприємство, тис грн	12840,3	17412,8	22941,4	178,7	18099,1

Джерело: власні дослідження авторів.

економічного розвитку пропонуємо застосовувати методику моніторингу ризиків, перш за все, пов'язаних з випадковими коливаннями важливих параметрів інвестиційного проекту з урахуванням запропонованої системи розподілу меж господарського впливу учасників інвестиційного процесу у аграрній сфері Житомирської області. Дана методика включає наступні етапи: I етап — підготовка інформації до обробки — полягає в одержанні даних з баз автоматизованих систем або інших джерел за рахунок: експорту даних вбудованими ресурсами автоматизованих систем; конвертації баз даних відкритих форматів тощо. На даному етапі проводиться відбір інформації за змістом, фільтрація записів за обраними критеріями, сортування й групування даних. Результатом даного етапу є динамічний ряд, що підлягає наступній обробці. II етап — виділення тренда як основної тенденції зміни значень фактору — містить наступні елементи: виділення якісно однорідних періодів для наступного виділення тренда; вирівнювання динамічного ряду, отриманого на попередньому етапі, із застосуванням методу найменших квадратів за різними формами трендів; вибір форми рівняння, яка найбільш відповідає динаміці показника. III етап — виділення сезонних коливань фактора — передбачає: розрахунок відхилень фактичних значень від обраної на попередньому етапі лінії тренда; ухвалення рішення про наявність або відсутність сезонних коливань для даного динамічного ряду; на підставі форми сезонних коливань вибирається метод їх вирівнювання: метод найменших квадратів (синусоїда), проста екстраполяція тощо; завдання циклу коливань (кількість періодів у циклі); розрахунок сезонних коливань. IV етап дає можливість одержати випадкову складову варіаційного ряду як відхилення фактичних значень від розрахункових за отриманими вище формами залежності, а також розрахувати характеристики варіаційного ряду за етапами визначення закономірних тенденцій. V етап — аналіз отриманих результатів, відбір інформації для використання в процесі аналізу ризиків.

Результати застосування даної методики можуть бути використані за наступними напрямками: виявлення закономірних тенденцій, які повинні бути враховані при складанні моделі інвестиційного проекту, що підвищує точність розрахунків і робить модель більш достовірною; визначення випадкових коливань і оцінка їх варіації; відображення характеру розподілу випадкових коливань у середині однорідної сукупності сільськогосподарських підприємств. Дана методика формалізує, а отже, дає змогу автоматизувати основні етапи розрахунку інвестиційних ризиків з обов'язковою участю аналітика у вузлових питаннях. При цьому використовується власна база даних сільськогосподарських підприємств, що є джерелом достовірної інформації. Витрати на підготов-

Таблиця 5. Градація зон інвестиційної привабливості напрямів аграрного виробництва сільськогосподарських підприємств Житомирської області за середнім інтегральним показником в 2020—2022 рр.

Напрямок аграрного виробництва	Середній інтегральний показник	Зона інвестиційної привабливості
Зерновиробництво та насінництво	9,13	Пріоритетна інвестиційна привабливість
Скотарство та свинарство	6,21	Середня інвестиційна привабливість
Садівництво	4,05	
Птахівництво	3,97	
Вирощування цукрових буряків	2,11	Мінімальна інвестиційна привабливість
Риборозведення	1,76	
Бджоларство	1,41	
Овочівництво	0,92	

Джерело: власні дослідження авторів на основі методики [4, с. 66—67].

ку інформації для аналізу ризиків за запропонованою методикою невеликі, а якість аналізу й, відповідно, обґрунтованість прийнятого рішення значно підвищується.

Облік реальних ризиків і відбір відповідних методів їх локалізації дозволяють знизити вплив на інвестиційний проект випадкових факторів, в наслідок чого підвищити його реальну ефективність. Підґрунтям даної оцінки є результати аналізу існуючої політичної та законодавчої ситуації в країні, яка на сучасному етапі істотно впливає на економічні процеси. Зазначено результати оцінки ризику забезпечення економічного розвитку аграрних підприємств з використанням експертного методу градації впливів оточуючого зовнішнього середовища з використанням показника інтенсивності та значимості рівнів ризику табл. 6.

Результатом застосування вказаної методики оцінки ризиків інвестиційного забезпечення аграрних підприємств Житомирської області за 2020—2022 рр. встановлено загальний інтегральний показник ризику на рівні $r = 2,0$ — наведене значення вказує на критичний рівень значення можливої втрати вкладених інвестиційних ресурсів. Разом з тим ведення аграрного бізнесу залишається привабливою для інвестування сферою, оскільки відзначається постійно зростаючою динамікою ефективності виробництва.

Таблиця 6. Прогноз оцінки ризиків інвестиційного забезпечення аграрних підприємств Житомирської області за 2020—2022 рр.

Тип ризику	Значимість ризику (г)	Інтенсивність ризику (г)				
		Незначна 0,1	Нормальна 0,3	Припустима 0,5	Значна 0,7	Екстремальна 0,9
Політичний	0,5					+
Законодавчий	0,5			+		
Комерційний	0,1			+		
Кон'юнктурний	0,3				+	
Виробничий	0,1				+	
Інфляційний	0,5				+	
Валютний	0,5				+	
Інноваційний	0,3		+			
Природний	0,3			+		
Людський	0,3				+	

Джерело: власні дослідження авторів на основі методики [5].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Сучасні реалії розвитку виробничих відносин сфери аграрного виробництва потребують суттєвих змін щодо підходів, умов та методичних підходів в інвестиційному забезпеченні виробництва сільськогосподарської продукції, її транспортування та реалізації. При стрімкому переході існуючих господарських систем на військові економічні відносини сформувалася низка ризиків котрі повсякчасно впливають на ефективність ведення агробізнесу; коректуються основні елементи його діяльності що в значній мірі впливає на вияви невизначених економічних станів і ситуацій. В сформованих умовах господарського середовища вкладення капіталів в діяльність сфер аграрного виробництва вбачається не досить доцільним, що спричинило значні відтоки інвестицій з діяльності малих аграрних підприємств, — в свою чергу великі агрохолдингові структури використовуючи закордонні товарні ланцюги залишають лівову частину інвестицій за межами діючої економічної системи країни. Існуючий функціональний розподіл інвестиційного забезпечення підприємницьких структур аграрних формувань не враховує аспекти вище зазначених процесів, що створює високий рівень невизначеності потенційних інвесторів відносно прийняття рішень у вкладенні капіталів в аграрну сферу економіки країни. Аналіз проведеного групування вказує на суттєве зменшення рівня інвестиційного забезпечення саме малих та нижче середнього за розмірами рівнів сільськогосподарських підприємств, що в середньостроковій господарській альтернативі може вплинути на процеси ефективності їх господарської діяльності.

Перспективами наступних досліджень має бути розробка дієвого теоретико-прикладного методологічного забезпечення відносно умов функціонального інвестиційного забезпечення підприємницьких структур аграрної сфери виробництва при використанні умов суттєвого зниження рівня ризиків використання інвестицій в сфері агробізнесу. Потребують суттєвого доопрацювання існуючі підходи у співпраці з потенційними інвесторами в системі розбудови логістичного та інфраструктурного аграрного забезпечення, оскільки дія військового стану економіки країни може мати затяжний характер та виявлятися в формуванні не типових економічних відносин в довгостроковій господарській альтернативі.

Література:

1. Владимирська Н. І. Особливості міжнародного інвестування в економіку України. Економічні інновації. 2019. Т. 21. Вип. 3 (72). С. 26—36.
2. Волощук К. Б., Волощук В. Р., Кацан А. М. Інвестиційна привабливість та можливості розвитку агропромислових підприємств. Інноваційна економіка. 2020. № 1—2. С. 145—150.
3. Дивнич О. Д., Фролова І. І., Кожара Є. Ю. Капітальні інвестиції у ресурсному забезпеченні сільськогосподарських підприємств України. Соціально-гуманітарний вісник. 2020. Вип. 36. С. 123—125.

4. Єрмаков О. Ю., Гнатенко Є. Ю., Нагорний В. В. Інноваційне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні : монографія. К.: ФОП Ямчинський О. В. 2019. 183 с.

5. Калетнік Г. М., Козяр Н. О. Стратегічні підходи до інвестування аграрного сектору України в сучасних умовах розвитку АПК. Економіка АПК. 2020. № 12. С. 81—89.

6. Кустріч Л. О. Особливості залучення інвестицій у сільське господарство: сучасний стан і тенденції розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 24. С. 37—42.

7. Кучер А. В. Методичні засади оцінювання інвестиційної привабливості землекористувань аграрних підприємств. Вісник економічної науки України. 2018. № 1. С. 77—85.

8. Ляліна Н. С., Чавикіна О. В. Аналіз інвестиційної діяльності у сільському господарстві України та визначення напрямків її активізації. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 52-2. С. 23—28.

9. Мельник В., Погрішук О. Інвестиційне забезпечення аграрного сектору: розширення можливостей для України. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. № 3. С. 28—30.

References:

1. Vladymyrsjka, N.I. (2019), "Features of international investment in the economy of Ukraine", *Ekonomichni innovatsii*, vol. 21 (72), pp. 26—36.
 2. Voloshuk K.B., Voloshuk V.R., Kacan A.M. (2020), "Investment attractiveness and opportunities for development of agro-industrial enterprises", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 1—2, pp. 145—150.
 3. Dyvnych, O.D. Frolova, I.I. and Kozhara, Ye.Yu. (2020), "Capital investments in resource provision of agricultural enterprises of Ukraine", *Sotsial'no-humanitarnyj visnyk*, vol. 36, pp. 123—125.
 4. Yermakov, O.Yu. Gnatenko, Ye.Yu. and Nagorny, V.V. (2019), *Innovatsijne zabezpechennia rozvytku sil's'ko-hospodars'koho vyrobnytstva v Ukraini* [Innovative support for the development of agricultural production in Ukraine], FOP Yamchynsky, Kyiv, Ukraine.
 5. Kaletnik, H.M. and Koziar, N.O. (2020), "Strategic approaches to investing in the agricultural sector of Ukraine in modern conditions of agricultural development", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 81—89.
 6. Kustrich, L.O. (2017), "Features of attracting investment in agriculture: current status and development trends", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 24, pp. 37—42.
 7. Kucher, A.V. (2018), "Methodical bases of estimation of investment attractiveness of land uses of the agricultural enterprises", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 1, pp. 77—85.
 8. Lyalina, N.S. and Chavykina, O.V. (2020), "Analysis of investment activity in the agriculture of Ukraine and determination of directions for its activation", *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 52-2, pp. 23—28.
 9. Melnyk, V. And Pohrishchuk, O. (2018), "Investment provision of the agricultural sector: expanding opportunities for Ukraine", *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, vol. 3. pp. 28—30.
- Стаття надійшла до редакції 09.11.2023 р.*